

RUŽICA DRECHSLER-BIŽIĆ

CEROVAČKA DONJA SPILJA
Iskopavanja 1967. godine

Arheološki nalazi iz Cerovačke donje spilje* kod Gračaca dospeli su u Arheološki muzej u Zagrebu 1931. godine, ali sticajem okolnosti sistematska istraživanja ovog važnog arheološkog lokaliteta nisu poduzimana pre 1967. godine.

Iako nisu arheološki ispitivane, Cerovačke spilje bile su u centru pažnje stručnjaka koji se bave drugim disciplinama, a naročito Komisije za istraživanje krša Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Speleolozi su takođe često posećivali ove objekte, po veličini i lepoti prve u SR Hrvatskoj. Za vreme tih kompleksnih istraživanja dobiveni su geološki, morfološki, hidrografski, meteorološki i drugi podaci. Kako su ove pećine i jedno od najvećih nalazišta pećinskih medveda u našoj republici, poduzimana su i delimična iskopavanja njihovih fosilnih ostataka.¹

U decembru 1966. godine počela su manja arheološka sondiranja, koja su dala dobre rezultate, a u julu mesecu 1967. godine započela su sistematska istraživanja. Ekipu su sačinjavali arheolozi, geolozi i speleolozi².

Cerovačka donja spilja pripada kompleksu koji čine tri spilje: Cerovačka gornja, srednja i donja spilja. Kada se od Gračaca pođe prema jugoistoku, na četvrtom kilometru glavnog puta odvaja se seoska cesta koja vodi prema zaseoku Kesići. Odatle se ide pešice oko 20 minuta uz strme, pošumljene padine Srnopasa i najnižih ogranaka Velebita, koji se spuštaju do rubova Gračačkog polja. Cerovačka donja spilja nalazi se desetak metara ispod pruge, tako da se kamenom podzidani deo pruge završava nad samim ulazom u pećinu, koji je takođe podzidan i osiguran železnim vratima (tab. I, 1 i 2). Kako su sve tri pećine otkrivene prilikom izgradnje pruge, odnosno deonice od Gračaca do Cerovca, male železničke postaje, tako su i ime dobile po njoj, a položaj im je uslovljen položajem prema pruzi: Cerovačka donja spilja, kao što sam rekla, nalazi se ispod pruge, Cerovačka

* Pećinu kod Cerovca u Lici narod naziva »Cerovačka donja spilja« pa je zbog toga taj termin zadržan u naslovu i tekstu kad se ona citira kao vlastito ime.

¹ M. Malez, Cerovačke pećine, Zagreb, 1965.

² Ekipu su sačinjavali: Ružica Drechsler, arheolog, M. Malez, geolog-paleontolog, prof. Zdenko Marković i Stanislav Novaković, speleolozi.

gornja spilja je 70 m iznad pruge, a srednja je između ovih velikih, i ona ih zapravo spaja. Na dva mesta Cerovačka gornja spilja preseca donju spilju, te je između njih moguća komunikacija, iako nisu na istoj visini.

Arheološka istraživanja

Prilikom brojnih obilazaka Cerovačke donje spilje, zapaženo je da se fragmenti praistorijske keramike nalaze na oko 100 m prostora, i to počevši od samog ulaza pa dalje, kroz ulazni trakt pećine, kao što je to na planu označeno (vidi plan i tab. II, 1 i 2).

U decembru 1966. godine otvorene su u blizini ulaza dve sonde, da bi se utvrdilo koliko je dubok kulturni sloj i da li se može računati s pojavom više kulturnih stratuma. U obe sonde bilo je više fragmenata keramike, a na istom je mestu, nekoliko godina ranije M. Malez, sondirajući teren radi paleontoloških istraživanja, našao takođe keramiku i jednu vrlo lepo obrađenu koštanu iglu, koju je predao na dar Arheološkom muzeju u Zagrebu (tab. VI, 11). Zbog nepovoljnih vremenskih uslova sonde nisu iskopane do zdravice, tako da se sistematskim iskopavanjem u julu 1967. godine i tu nastavio rad (vidi opis blokova na kraju ovog rada).

U julu 1967. godine počelo je sistematsko iskopavanje ovog terena. Pre arheoloških zahvata načinjen je detaljan plan i tlocrt pećine, a posebno, u razmeri 1 : 10, samo ulazni deo i glavni pećinski trakt u dužini od 100 m, odnosno do mesta na kojem je pećinsko tle pokriveno debelim slojem sige i stalagmita i gde na površini nema nikakvih ostataka materijalne kulture. Na koordinatnu mrežu ucrtani su kvadrati dimenzija 4×4 m. Blokovi su otvoreni na onim mestima koja su bila najbogatija površinskim nalazima keramike. Prostor između ucrtanih i istraženih blokova pretražen je na više mesta (na planu tačke A, B, C, D, E, F), ali su rezultati bili uvek veoma skromni: humus nije dostizao ni 10 cm debljine, a ispod njega je bio odmah sloj sige, pa zbog toga na tim tačkama nisu ni otvarane veće površine. Radi svake sigurnosti, na jednom mestu u tački B razbili smo 0,20 cm debelu sigastu koru i kopali još 0,50 m u dubinu, ali u crvenoj, jako kompaktnoj zemlji, nije bilo nikakvih tragova materijalne kulture. Taj isti postupak ponovili smo i u bloku 6, a rezultat je takođe bio isti kao i u tački B (vidi opis bloka 6 na kraju ovog rada).³

Ukupno je istraženo 12 blokova, što iznosi 192 m² terena, koji je dao veliki broj keramičkih i drugih nalaza.

Stratigrafski podaci

U istraženim blokovima dubina kulturnih slojeva varirala je od 0,15—0,40 m, s izuzetkom blokova 1 i 2, u kojima je bilo nalaza sve do dubine 1,15 m, ali se ovde, nažalost, nije radilo o intaktnom kulturnom sloju, nego zapravo o

³ Planove priložene ovom radu izradio prof. Zdenko Marković.

većem nanosu zemlje sa ulaza i takvim naslagama šuta, odbačenog za vreme radova na ulaznoj stazi, u kojem su samo mestimično fragmenti keramike upali dublje u sloj, koji je već bio poremećen i koji nikad nije ni bio kulturni sloj u pravom smislu te reči. Takođe se ne može govoriti ni o izdvojenim kulturnim stratumima u tako plitkom sloju, kakav je u ostalim blokovima u glavnom pećinskom hodniku. Pogotovu to vredi za one blokove kojih dubina ne prelazi 0,30 m, a takvih je bilo najviše.

Oblici i ornamentika na posuđu takođe ukazuju na izvesnu tipološku jedinstvenost, pa bi i vremenski mogli stajati jako blizu jedan drugom. Potrebno je ipak ukazati na jednu činjenicu: glavni hodnik pećine u kojem se nalazilo prahistorijsko naselje lako je pristupačan, i zbog toga je veliki deo keramike iz površinskih slojeva uništen. Poslednjih godina je tu izgrađena šira staza, pa iako je teren tim radovima samo poravnat i nije duboko prekopavan, ipak je sigurno da je jedan dobar deo kulturnog sloja uništen. Zbog svega toga može se pretpostaviti da je kulturni sloj prvobitno bio nešto dublji i da je mogao sadržati nalaze i iz mlađih epoha.

Analiza arheoloških nalaza

A — Posuđe od keramike

Najveći broj iskopanih arheoloških nalaza su razne keramičke posude, manje ili više fragmentirane. Daleko je manji broj metalnih predmeta, a svi pripadaju grupi nakita, dok je od kosti samo nekoliko šila. Od nepokretnih nalaza treba spomenuti ognjišta, vrlo jednostavno građena. Drugih ostataka arhitekture nije bilo.

Faktura keramičkih nalaza je dvojaka: manje šolje i zdele, a izuzetno veće posude, dobro su i ravnomerno pečene i glatke površine. Na fragmentu bikonične amfore (tab. V, 6, 11) dobro se može videti kako je na grublju podlogu nanesen tanak sloj premaza od žitke ilovače koja je usled jače vatre prilikom pečenja popucala i dobila izgled fine mreže linija. Inače, u obradi površine posuđa postoji nekoliko raznih skala: od grube, nemarne obrade do vrlo dobro uglačane površine. Razume se, sve posuđe, odnosno fragmenti posuđa u Cerovačkoj donjoj spilji rađeni su bez grnčarskog kola.

Prema oblicima keramički nalazi se mogu podeliti na nekoliko osnovnih tipova. To su: zdele, amfore, lonci, šolje sa drškama koje nadvisuju obod, bikonični pehari, šolje cilindričnog vrata. Svi ovi oblici imaju još i po nekoliko varijanata.

Plitke zdele

varijanta A — plitke konične zdele (tanjiri) sa razgrnutim obodom (tab. VIII, 1; tab. V, 8, 9)

varijanta B — plitke, zaobljene zdele sa uvučenim rubom (tab. VIII, 2; tab. VII, 1)

- varijanta C — duboke, zaobljene zdele sa slabije razgrnutim obodom (tab. VIII, 5; tab. VII, 5)
 varijanta D — bikonične, dublje zdele sa razgrnutim, facetiranim obodom (tab. VIII, 3; tab. V, 12)
 varijanta E — bikonične zdele sa ravnim rubom (tab. VIII, 4).

A m f o r e

- varijanta A — amfore visokog vrata i slabije razgrnutog oboda. Na trbuhu horizontalne drške. Prelaz od vrata na trbuh plastično naglašen (tab. VIII, 15; tab. VI, 2)
 varijanta B — bikonične amfore razgrnutog, facetiranog ruba. Vrat kratak i naglo prelazi u jače zaobljen trbuh na kojem su obično dve drške (tab. VIII, 12)
 varijanta C — bikonične amfore jako kosog vrata koji postepeno prelazi u trbuh. Na tom prelazu su obično široke, plitke kanelure (tab. VIII, 9; tab. V, 6).

Š o l j e

- varijanta A — zaobljene šolje sa drškom koja nadvisuje rub (tab. VIII, 6; tab. V, 15)
 varijanta B — bikonične šolje sa drškom koja nadvisuje rub (tab. VIII, 10)
 varijanta C — šolje visokog, cilindričnog vrata i s drškom koja nadvisuje rub (tab. VIII, 7; tab. V, 15).

P e h a r i

- varijanta A — bikonični pehari, na najširem delu trbuha ukrašeni kanelurama (tab. VIII, 9; tab. VII, 7, 8, 9)
 varijanta B — bikonični pehari slični onim varijante A, samo sa urezanim geometrijskim ornamentom na trbuhu (tab. VII, 4)
 varijanta C — bikonični pehari s jednom drškom i delom ruba iznad nje, koji je povišen (tab. VII, 10).

L o n c i

- varijanta A — visoki lonci, slabije razgrnutog oboda s jednom ručkom (tab. VIII, 11)
 varijanta B — konični lonci širokog, ravnog ruba, ukrašeni plastičnom trakom (tab. VIII, 8; tab. IV, 13—14)
 varijanta C — plići, zaobljeni lonci sa razgrnutim, facetiranim obodom i dve drške (tab. VIII, 13).

Najbrojnije su zastupljene amfore, i to uglavnom velikih dimenzija, bikonični pehari sa kaneliranim delom trbuha, a u najvećem broju varijanata su zastupljene zdele. Treba naglasiti da ovim pregledom tipova i varijanata možda nisu iscrpene sve kombinacije, zbog toga što se neki fragmenti nisu mogli ni približno tačno rekonstruirati. Smatram ipak, da je ovde iznesen najveći broj

tipova i varijanata koje mogu dobro dati sliku zastupljenosti pojedinih oblika, te da se na osnovu toga može stvoriti prilično jasna i realna slika kulture koja je postojala u Cerovačkoj donjoj spilji u starije železno doba.

Osim raznih tipova i varijanata keramike nužno je obratiti pažnju i na tipove drški, jer se na osnovu njihovog oblika mogu takođe izvesti zaključci u pogledu hronološke vrednosti pojedinih primeraka keramika.

Prema mestu i položaju na posudi drške možemo podeliti na tri osnovne grupe:

A — drške koje nadvisuju obod

B — drške postavljene vertikalno na ramenu, vratu ili trbuhu posude

C — drške postavljene horizontalno na trbuhu posude.

Od drški tipa A treba naročito istaći one na tabli III, sl. 1, 2, 3 i 4. Po obliku su sasvim srodne drškama A₁ i A₂ sa Kekića glavice⁴, a pripadaju plićim ili dubljim šoljama cilindričnog vrata. Drška na tabli III, 1—2 odgovara drški A₂, a ova je na Kekića glavici stratigrafski najstarija: nađena je nad samom zdravicom, te je Čović datira okvirno u kraj HaB stupnja starijeg železnog doba, iako je ona na drugim nalazištima još starija.

Horizontalne drške tipa C redovito se nalaze na trbuhu posuda, i to većih amfora od grube, nepročišćene zemlje. Tih drški je zapaženo veoma mnogo u svim blokovima, a naročito u bloku 10. i 11. Što se tiče njihovog oblika, postoje uglavnom dve varijante: drške polukružnog (tab. IV, 5—6) i okruglog preseka (tab. III, 8). Neke od ovih drški ukrašene su širokim, plitkim kanelurama (tab. IV, 1) i slične su drškama C₃ i C₄ sa Kekića glavice⁵. U ovu grupu spada i drška na tabli IV, sl. 2 (ansa bifora), za koju zbog njenih velikih dimenzija (dužina 15 cm, širina 5 cm) i delimično sačuvanog trbuha, možemo reći da je pripadala velikoj posudi bikoničnog oblika koja nije u potpunosti rekonstruirana.

Drške tipa B su takođe veoma često zastupljene u svim blokovima. U najvećem broju slučajeva su okruglog preseka, bez ikakvih ornamenata (tab. III, 8, 9, 10), zatim trakaste, sa nešto jače zadebljanim, profiliranim rubovima (tab. III, 11 i 13) ili sasvim jednostavne, trakaste drške (tab. III, 12).

Osim ovde navedenih osnovnih tipova drški na keramici Cerovačke donje spilje postoji veći broj raznih, ređe zastupljenih oblika od kojih su najčešće jezičaste i potkovičaste drške (tab. IV, 7, 8, 9, 11 i 12).

Način ukrašavanja posuda

Na keramici Cerovačke donje spilje zastupljeno je nekoliko tehnika ornamentiranja, a najčešće su: kaneliranje, facetiranje i ukrašavanje plastičnom trakom.

⁴ B. Čović, GZM, 1962, str. 48, sl. 6.

⁵ Ibid., tabela 2.

Kaneliranje

Ovaj način ukrašavanja upotrebljen je na keramici pretežno finije, glačane površine. Najčešće se ukrašava trbuh posude, i to u nekim slučajevima plitkim, vrlo pravilnim kanelurama, a u drugim, nemarnim, jedva naznačenim. Koso, pažljivo izvedene kanelure vidimo na fragmentu trbuha šolja (tab. V, 2, 3, 4) i na ramenu šolje cilindričnog vrata (tab. V, 1). Široke, vertikalne kanelure zastupljene su na većim, dobro glačanim posudama visokog vrata, i to isključivo na trbuhu (tab. V, 2 i 11). U bloku 6, na crnom, dobro glačanom fragmentu jednog razgnutog oboda, oštro facetiranog, nalaze se na rubu kose, duboke kanelure (tab. V, 12). Ovo je jedan jedini primerak koji po kombinaciji facetiranja i kaneliranja mnogo podseća na primerak sa Kekića glavice, koji je i tamo unikat⁶. Naš primerak se razlikuje jedino po izradi kanelura, koje su kraće i dublje, te baš zato više podsećaju na primerke zdela sa turbanskim obodom (Turbanrandschale), koje su takođe zastupljene u najstarijem sloju Kekića glavice⁷. Plitke, vertikalne kanelure pojavljuju se i na jednom primerku horizontalne drške (tab. IV, 1) kao i na razgrnutom obodu fragmenta zdele na tabli V, 8, 9, gde su, grupisane na način koji se ovde vidi, ukrašavale celi rub zdele. Osim ovako fino izvedenog kaneliranja, na nekim fragmentima vidimo koso ili cik-cak složene kanelure, koje po načinu izrade više liče tehnicu udubelih ornamenata (tab. V, 2, 3, 5).

Facetiranje

Drugi, nešto manje čest način ukrašavanja cerovačke keramike je facetiranje koje je primenjivano na unutrašnjoj strani razgrnutog oboda posude i na raznim, uglavnom vertikalnim drškama. Na rubovima posuda je uvek besprekorno izvedeno: facete su glatke i pravilne, osim u slučaju drški tipa A (tab. IV, 1).

Posude s kaneliranim, razgrnutim obodima pripadaju tipu trbušastih amfora sličnih onima sa Kekića glavice tipa 9a (tab. V, 12; tab. VI, 4, 5). Na zdelama razgrnutog oboda facetiranje se ređe pojavljuje (tab. V, 9).

Kao što sam već napomenula, facetiranje drški je nešto nemarnije izvedeno i veoma podseća na isto tako facetiranje drški na Kekića glavici (tab. III, 1, 6, 7; tab. IV, 5).

Plastične trake

Ovaj ornamentalni motiv je dosta često u upotrebi u Cerovačkoj donjoj spilji, a primenjuje se na potkovičastim drškama i na trbuhu posuda kao samostalan ukras. Ova tehnika je skoro po pravilu primenjena na posudama grublje fakture i većih dimenzija. Te posude su uvek ukrašene na dva načina: plastičnom trakom potkovičasto savijenom i debelom, tako da ustvari predstavlja dršku posude, a ukrašena je skoro redovito udubljenjima načinjenim utiskivanjem prsta (tab. IV, 11, 12). Trake su postavljene horizontalno i na trbuhu suda, a u jednom slučaju složene su u obliku girlandi (tab. IV, 13, 14; tab. VII, 5, 6).

⁶ Ibid., tabla II, sl. 7.

⁷ Ibid., str. 44, sl. 1/2b.

Osim ove tri najčešće upotrebljavane tehnike ukrašavanja pojavljuje se još, u ređim slučajevima, i tehnika udubljivanja i urezivanja.

Tehnikom udubljivanja izvedeni su šrafirani trouglovi na fragmentu tamnosive, dobro glačane posude, i to na unutrašnjoj strani razgrnutog oboda (tab. V, 10).

Tehnika urezivanja je takođe dosta retka. Ovom tehnikom su izvedeni nizovi šrafiranih trouglova na ramenu suda (tab. VI, 1).

Razni predmeti od keramike

U odnosu na veliki broj posuđa od keramike ostalih predmeta od pečene zemlje bilo je veoma malo.

U bloku 6 nađen je okrugli, smeđi pršljen (tab. VI, 18) i predmet od svetlosive keramike u obliku kocke, vrlo pravilnih stranica i na četiri mesta skroz probušen (tab. VI, 15, 16).

U bloku 7 nađen je ceo, svetlosmeđi, okrugli poklopac od keramike, koji je s unutrašnje strane duž ivice malo stanjen, da bolje priligne uz rub posude. Gornja površina nije ukrašena (tab. VI, 6 i 7).

B — Nalazi od bronz e

Bronzanih nalaza je bilo veoma malo, a i ono što se našlo nije za određivanje starosti naselja naročito značajno.

U bloku 7 je bilo kalotasto bronzano dugme sa petljom i jedna okrugla alka (tab. VI, 14, 20), a u bloku 9, četiri spiralne bronzane cevčice. U jednoj je još bila kožna nit, pa se može pretpostaviti da su pomenuti primerci bili deo ogrlice (tab. VI, 13).

C — Predmeti od kamena

Od kamena je nađen samo jedan okrugli, plosnati amulet, skroz probušen (tab. VI, 17).

D — Predmeti od kosti

U bloku 1 nađena je koštana igla sa kuglicom i tri diskosa na vratu (tab. VI, 11). Igla je veoma precizno obrađena i za sada je unikat među japodskim nalazima, jer su igle tog tipa zastupljene samo primercima od bronz e.

Osim igle, nađena su i tri manja, koštana šila i jedan veliki bodež (tab. VI, 8, 9, 10, 12).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iskopavanja Cerovačke spilje pružila su obilje nalaza, koji ne predstavljaju zasebnu grupu u formiranju i razvoju materijalne kulture na tlu Centralne japodske teritorije (današnje Like u širem geografskom smislu). Na toj teritoriji postoji veći broj lokaliteta na kojima su pretežno zastupljeni oblici i način ukrašavanja.

vanja posuđa koji se ne razlikuju od cerovačkih. Značaj sistematskog istraživanja ove spilje i leži baš u tome što nalazi još bolje potvrđuju pretpostavke o jedinstvenosti te kulture, koje je najizrazitiji nosilac Cerovačka donja spilja. Od srodnih naselja u Lici treba pomenuti sledeća: Pećina u Ličkom Lešću⁸ — stratum II, gradina Veliki i Mali Obljaj kod Vrhovina, Petrićeva i Gligina pećina kod Studenaca, Jankuša spilja i Lipe kod Gospića⁹, te Stražbenica u Vrepcu¹⁰. Urne sa pepelom u nekropolama u Kompolju, Smiljanu i Vrepcu, takođe spadaju većim delom u istu ovu grupu keramike, iako keramika iz nekropola, zbog svoje specifične namene, predstavlja kvalitetno drukčiji materijal, koji nije uvek u celini moguće komparirati s onim iz naselja¹¹.

U dolini Une, koja se smatra područjem istočne granice Japoda, u grupu lokaliteta srodnih cerovačkim spadaju naselja na Kekića glavici¹² i Čungaru kod Cazina¹³ i delimično keramika iz nekropola u Jezerinama¹⁴, Ribiću¹⁵ i Golubiću¹⁶.

U centralnoj i severnoj Bosni pojedine srodne elemente zapažamo na lokalitetima Vis (faza C — dat. HaA-B), Alihodže (faza C — dat. HaB-C), Zecovi (stratum III—II — dat. HaB-C), Pod (faza B — dat. HaB-C), Varvara (faza B — dat. HaB-C), Fortica (faza A — dat. HaB), Debelo brdo (faza C — dat. HaB-HaC), Kusače (faza C — dat. HaB)¹⁷.

Na južnoj strani Velebita, odnosno na liburnskoj teritoriji, u kulturnom sloju gradine u Radovinu, dubokom oko 4 m, nalaze se zastupljeni brojni keramički oblici i ornamenti srodni cerovačkim¹⁸.

⁸ Pećinu u Ličkom Lešću sondirao je Jerko Pavelić 1890. godine i tom prilikom zapazio da se u kulturnom sloju mogu lako izdvojiti dva stratuma, koji su jedan od drugog bili odvojeni korom od sige debelom oko 15 cm. Ispod humusa nalazio se stratum I, debljine 0,35 m zatim kora od sige oko 10 cm debela, a ispod nje stratum II, debljine 0,45 m. Prema tipološkim odlikama keramike koja se nalazi u Arheološkom muzeju u Zagrebu može se lako utvrditi postojanje ovih slojeva, iako nažalost, većina keramike nije signirana na licu mesta prilikom iskopavanja i ne zna se kojem je stratumu pripadala. Keramika stratuma II zastupljena je, između ostalog, plitkim šoljama koje imaju facetirane drške Velatice-tipa i pripadaju najranije kraju HaA stupnja starijeg železnog doba, dok keramika stratuma I pokazuje veliku sličnost s keramikom Cerovačke donje spilje i pripada pretežno HaB stupnju. Bikonični pehari sa dve drške nađeni su na bronzanim predmetima HaC stupnja (ukrasna igla sa četiri kuglice, spiralna naočarasta fibula, pravougaoni privesak sa ptičjim protomi-

ma i sl.). Podaci o ovom lokalitetu uzeti su iz arhive AMZ i literature: *Viestnik hrv. arh. društva*, XII, 1890, str. 28 i *Viestnik hrv. arh. društva* XIII, 1891, str. 27—28.

⁹ Novija istraživanja AMZ, nepublikovano.

¹⁰ R. Drechsler, *Vjesnik AMZ*, III ser., sv. I, tab. I—X.

¹¹ *Ibid.*, *Vjesnik AMZ*, ser. III, sv. II, tab. XXVI—XXVII. Za Smiljan, V. Hoffiler, *Vjesnik NS* VIII, str. 193—203; za Vrebac, J. Brunšmid, *Vjesnik NS* II, str. 163 i R. Drechsler, *Vjesnik AMZ* ser. III, sv. I, tab. I—VI.

¹² B. Čović, *GMZ* 1962, str. 41—61.

¹³ V. Radimsky, *GMZ* VI, 1894, str. 495—520.

¹⁴ *Ibid.*, *GZM* V, 1893, str. 37, 237, 369 i 575 i *GZM* VII, 1895, str. 209 i 483.

¹⁵ V. Čurčić, *WMBH* VII, 1900.

¹⁶ Zemaljski muzej, Sarajevo, neobjavljeno.

¹⁷ B. Čović, *GZM* 1965, str. 28—98, sinhronistička tabela, str. 98.

¹⁸ Na usmenim podacima zahvaljujem kolegi Š. Batoviću, Zadar.

Ovde treba napomenuti da su na kartu rasprostranjenosti srodnih nalazišta unesene i neke gradine u Petrovačkom polju, i to prema podacima Bore Čovića, koji je skupio neke nalaze s ovih objekata¹⁹. Isto tako, u popis sam uvrstila i gradine koje objavljuje Radimsky,²⁰ jer po saopštenju B. Čovića »...i ono malo materijala koji je objavljen, ne odudara ni najmanje od Kekića glavice i Čungara, a za nalaze s gradine Sokolac, mogu reći da su identični s onima, gore pomenutim«.

U ovom zaključnom razmatranju neće biti moguće izvršiti detaljne komparacije između cerovačkih nalaza s jedne strane i svih ovde pobrojanih nalaza s ostalih lokaliteta, prvo zbog toga što je najveći deo naselja Centralne japodske oblasti u poslednjih nekoliko godina istraživan, te nije objavljen, a i zbog toga što jedna opširnija analiza i nije predmet ovog rada, koji ima pretežno karakter izveštaja o istraživanju jednog određenog nalazišta. Ovde ću zato upozoriti više na odnos Cerovačke donje spilje (kao predstavnika velike grupe keramike starijeg horizonta života na japodskoj teritoriji) prema nalazištima zapadne i centralne Bosne.

Keramika Cerovačke donje spilje u kulturnom pogledu najrodnija je onoj sa Kekića glavice²¹ i Čungara²². Ta srodnost se najbolje zapaža u oblicima posuđa, drški i ornamentike. Drške tipa A₁ i A₉ (dosta retke na Kekića glavici)²³ u većem broju zastupljene su u Cerovačkoj donjoj spilji (tab. III, 3—7). Facetiranje razgrnutih oboda u upotrebi je na oba lokaliteta. Facetirane drške koje nadvisuju rub posude, nešto su ređe u Cerovačkoj donjoj spilji, ali se često javljaju na drugim lokalitetima Centralnog japodskog područja i zapadne Bosne. Ima čak i takvih pojava da samo jedan ornamentalni motiv nalazimo usamljen na jednom japodskom lokalitetu, a takođe u jednom jedinom primerku u zapadnoj Bosni: facetiran razgrnut obod jedne posude, ukrašen nizom šrafiranih trouglova samo na jednom delu, pa izgleda kao da je slučajno prekinut rad, nalazimo na primer u Ličkom Lešću i mnogo dalje na zapadu — na Kekića glavici (up. Kekića glavica, tab. III, 1—4). Kombinacija višestepenog facetiranja i kosih kanelura (Kekića glavica, tab. II, 7), zapažena je takođe samo na jednom primerku u Cerovačkoj spilji (tab. V, 12). U Cerovačkoj spilji i Ličkom Lešću zapažamo mnogo veći broj keramike koja je ukrašena isključivo facetiranjem i kaneliranjem, a kanelure su uglavnom na truhu posude (tab. V, 1, 2, 4—7) ili samo na prelazu od vrata na truh (tab. VII, 7—9). Keramika Kekića glavice (Up. Kekića glavica, sl. 4, 10 a, b, c) ukrašena je ili udubenim paralelnim linijama ili girlandama u tehnici lažnog vrpčastog ornamenta. Interesantan je podatak da se na keramici Cerovačke spilje često srećemo s ukrašavanjem truha posuda plastičnom trakom s udubljenjima (tab. IV, 14; tab. VII, 5, 6), što opet nije zapaženo na primer na Kekića glavici, a javlja se na Podu i Varvari još od HaA stupnja, pa čak, prema Čoviću, i od ranog bronzanog doba²⁴.

Na lokalitetima centralne Bosne nalazimo takođe neke zajedničke elemente sa onima iz Like, mada u daleko manjoj meri nego što je to bilo u zapadnoj

¹⁹ Na opširnom pismenom izvještaju zahvaljujem kolegi B. Čoviću, Sarajevo.

²⁰ V. Radimsky, GZM VI, 1894, str. 697.

²¹ B. Čović, o. c.

²² V. Radimsky, o. c.

²³ B. Čović, o. c., str. 48.

²⁴ B. Čović, GZM 1965, sinhronistička tabela, str. 98.

Bosni. Tako na primer u sloju Alihodže C²⁵ imamo pojavu facetiranih oboda ukrašenih šrafiranim trouglima i šolja kratkog, cilindričnog vrata s kosim kanelurama na truhu (up. tab. V, 2—3); na Fortici fragment plitke, oštro profilirane šolje s drškom koja nadvisuje obod, sličnu šolji iz Ličkog Lešća²⁶; u Kusačama potkovičaste drške i facetirane drške (up. tab. IV, 1)²⁷; u Košutici fragment posude s drškom i plastičnim ukrasom vrlo sličnim onom iz Cerovačke spilje (up. tab. VII, 5, 6)²⁸; u Varvari potkovičastu plastičnu dršku (up. tab. IV, 11) i fragment posude sa delom ruba koji je nad drškom uzdignut (up. tab. III, 14, 15 i tab. VII, 10)²⁹ i slično.

Osim velike sličnosti dveju pomenutih grupa, a naročito Kekića glavice i Cerovačke spilje, postoje i neke bitne razlike, koje na primer Kekića glavicu više približavaju susednim kulturama Pounja. Tako pojava lažnog vrpčastog ornamenta, često zastupljenog na Čungaru i Kekića glavici, približuje ova dva lokaliteta naselju u Ripču, jer u Centralnoj japodskoj oblasti takva tehnika ukrašavanja uopšte do sada nije zapažena.³⁰ Isto tako u pomenutoj oblasti nedostaju u potpunosti zdele sa tzv. turbanskim obodom, koje pripadaju najstarijim slojevima Kekića glavice. Na istom lokalitetu postoji i jedan mlađi horizont koji obuhvata vremenski raspon od nekoliko vekova (mlađe železno doba i početak rimskog), što u Cerovačkoj spilji nije slučaj. Naselje u Cerovačkoj spilji odgovaralo bi, hronološki, drugom horizontu Kekića glavice, odnosno kasnom HaB stupnju starijeg železnog doba.

Grupa naselja i nekropola u Pounju, i delimično u Petrovačkom polju, čini na osnovu ovde izloženih tipoloških analiza i razmatranja jednu dosta čvrstu kulturnu celinu. Kako su nalazi grupe Kekića glavice—Čungar u isto vreme i veoma srodni s nalazima iz Centralne japodske oblasti, prvenstveno s cerovačkim, to ne bi bilo bez osnova i ove lokalitete vezati čvršće za japodsku etničku grupu³¹. Ipak, zbog pomanjkanja većeg broja sigurnih podataka koje bi dala sistematska istraživanja Like i zapadne Bosne ovakve tvrdnje za sada bi mogle imati samo vrednost hipoteze. Pre bi se, mislim, moglo reći da celi taj geografski prostor povezuju elementi jedne zajedničke kulture, jer ne smemo gubiti iz vida da je vreme starijeg železnog doba ustvari period nastajanja i formiranja japodske kulture, koja u tim svojim začecima ne mora, a i ne može stajati potpuno izdvojena od uticaja koji dolaze iz jedne šire geografske regije³².

Sistematska obrada svih keramičkih nalaza iz nasebinskih objekata sa japodske teritorije tek predstoji. Ovde sam ipak, s onoliko elemenata koliko mi je do sada bilo na raspolaganju, a naročito na osnovu rezultata koje su dala istraživanja Cerovačke donje spilje, utvrdila sledeće:

²⁵ Ibid., tab. XVIII, sl. 5—10.

²⁶ Ibid., tab. XXI, sl. 4—12.

²⁷ Ibid., tab. XIX, sl. 6—7.

²⁸ Ibid., tab. XXII, sl. 11.

²⁹ Ibid., tab. V, sl. 12 i 16.

³⁰ V. Radimsky, GZM V, 1893, tab. II, sl. 3—7.

³¹ F. Fiala, GZM VI, 1894, str. 688, sl. 8—9.

³² Slično mišljenje i B. Čović, GZM 1965, str. 85.

a) potvrđena je do sada malo poznata činjenica da keramika HaB stupnja starijeg železnog doba u Centralnoj japodskoj oblasti ne čini usku, zatvorenu i izoliranu grupu.

b) keramičke oblike, zastupljene na pomenutoj teritoriji nalazimo i u široj geografskoj oblasti koja obuhvata zapadnu Bosnu (Pounje, Petrovačko polje) i delimično centralnu Bosnu.

c) na celoj toj široj teritoriji razvijaju se, s jedne strane, keramički oblici manje-više evolutivnim putem iz starijih, bronzanodobnih oblika i tvore pojedine manje grupe sa jače izraženim lokalnim obeležjima (grupa Kekića glavica—Čungar—Ripač), a s druge strane, razvoj pojedinih grupa stoji pod uticajem prodora clemenata kulture polja sa urnama srednjeg podunavlja. Stariji oblici, koje karakterišu facetirani razgrnuti obodi, facetirane drške trapezoidnog i trougaonog preseka koje nadvisuju obod, plitke šolje sa facetiranim rubom ukazuju na jače uticaje kulture koja je u Austriji i Češkoj poznata pod imenom Velatice—Baierdorf³³, u Mađarskoj Val kultura³⁴, dok oblici razvijenog HaB stupnja imaju paralele u mlađim horizontima Val kulture (Val II), Podolske kulture u Moravskoj³⁵, uključujući i delimično grupu Stillfried u južnoj Austriji³⁶, kao i Dalj, Vukovar i Ruše u Jugoslaviji³⁷

Ako bismo ukratko rezimirali sve ovde iznesene podatke, mogli bismo naselje u Cerovačkoj donjoj spilji datirati u puni razvoj HaB stupnja starijeg železnog doba, s mogućnostima prelaska na razvijeni halštat, odnosno na HaC stupanj starijeg železnog doba. Statistički gledano, naime, stariji oblici keramike su zastupljeni u manjoj meri, dok su među najbrojnijim bikonični pehari (tab. VII, 7—8), koji se pojavljuju u navedenim oblastima severno od Save već u HaB stupnju, ali ih još češće nalazimo na istom terenu baš u HaC stupnju starijeg železnog doba³⁸. Ovakvi pehari zapaženi su i u Ličkom Lešću u stratumu I, zajedno sa bronzanim nalazima koji uglavnom pripadaju pomenutom stupnju. Prema podacima iz arhive Arheološkog muzeja, u jednoj sondi su nađeni ovakvi fragmentovani pehari zajedno sa bronzanom iglom sa četiri kuglice, pravougaonim priveškom sa ptičjim protomima i spiralnom naočarastom fibulom sa pločicom na poledini. Svi ovi predmeti čest su inventar zatvorenih grobnih celina u Kompolju i drugim japodskim nekropolama, a karakteristični su za HaC stupanj starijeg železnog doba.³⁹

Od svih ovde pomenutih lokaliteta na Centralnoj japodskoj teritoriji, osim pećine u Ličkom Lešću, najbogatija je nalazima Cerovačka donja spilja. Od

³³ R. Pittioni, *Urgeschichte des österreichischen Raumes*, 1954, str. 426. i str. 421. sl. 294; J. Řihovský, *Památky archeologické XLIX*, 1958, str. 67—117; Kőszegi, *Acta arch. hung.*, tom IX, fasc. 1—4, str. 289, 295 i E. F. Petres, str. 301—314.

³⁴ E. F. Petres, *Alba regia*, 1960, str. 17—42.

³⁵ I. L. Cervinka, *Pravek* 6, 1910, str. 54; J. Řihovský, *Arch. rozhledy XII*, 1960, str. 236.

³⁶ R. Pittioni, o. c., str. 484.

³⁷ *Corpus vasorum antiquorum*, Zagreb, 1938.

³⁸ J. Řihovský, o. c., str. 230—231; M. Šolle, *Arch. rozhledy IX*, 1967, str. 242.

³⁹ R. Drechsler, *Vjesnik AMZ*, ser. III, sv. II, str. 80—88.

budućih sistematskih istraživanja japodskih naselja na ovoj teritoriji očekujemo nove rezultate koji će potvrditi i proširiti listu ovde spomenutih lokaliteta kojih su nalazi karakteristični za jednu određenu, stariju fazu, formiranja i razvoja japodske materijalne kulture.

OPIS BLOKOVA

Blok 1

Blok je otvoren na 8 m udaljenosti od ulaznih vrata, i to zapadno od izgrađene staze, koje je gradnja delimično uništila gornji sloj. Blok je zapravo proširena sonda 2. Osim već pomenutih nalaza koje je dala ova sonda, tu je bio još sasvim neznatan broj manjih fragmenata keramike.

Blok 2

Uz zapadnu stenu, na mestu gde je ranije otvorena sonda 1, dobijen je proširivanjem blok 2, dimenzija 4×4 m. Osim već pomenutih nalaza iz sonde 1 ovde je bilo još veoma malo, uglavnom atipičnih fragmenata keramike u mnoštvu kamenja i šuta, jer je i ovaj blok upravo postavljen uz samu ulaznu stazu, pa je i tu bila ista situacija kao u bloku 1. Među ostalim nalazima pominjem 11 drški od većih posuda, uglavnom horizontalnih. Na dubini 1,50 m došlo se do vrlo debele naslage sige, koja predstavlja pećinsku zdravicu.

Blok 3

Otvoren je 12 m dalje od bloka 2, odmah iza sigastih stepenica koje vode u glavni pećinski kanal. Dubina kulturnog sloja u ovom bloku, u poređenju sa prethodnim, veoma je mala i iznosi svega 0,40 m. Kako su i drugi blokovi u daljem iskopavanju takođe bili slične dubine, to se onda sasvim sigurno može tvrditi da je u prva dva radovima na izgradnji staze, kao i raznim naplavinama sa ulaza u pećinu, stvoren nešto dublji sloj zemlje, koji se nikako ne bi mogao smatrati prvobitnim kulturnim slojem.

U ovom bloku bilo je mnogo ulomaka keramike, i to od većih posuda, grube i finije fature, tamnosmeđe i tamnosive boje. Nađeno je i 9 većih horizontalnih drški i tri vertikalne, sa žljebom po sredini. Većina nalaza bila je u blizini ognjišta koje je iskopano u ovom bloku. Ognjište je vrlo jednostavno građeno: na podlozi od sitnog kamenja i sige, nalazio se vrlo tanak sloj crveno pečene zemlje (0,08 m) i na njemu ostaci pepela i gara. Ognjište je imalo nepravilan, okrugao oblik, promera 0,50 m. Kraj njega je, osim keramike, nađeno i jedno dobro očuvano koštano šilo dužine 6,5 cm (tab. VI, 53).

Blok 4

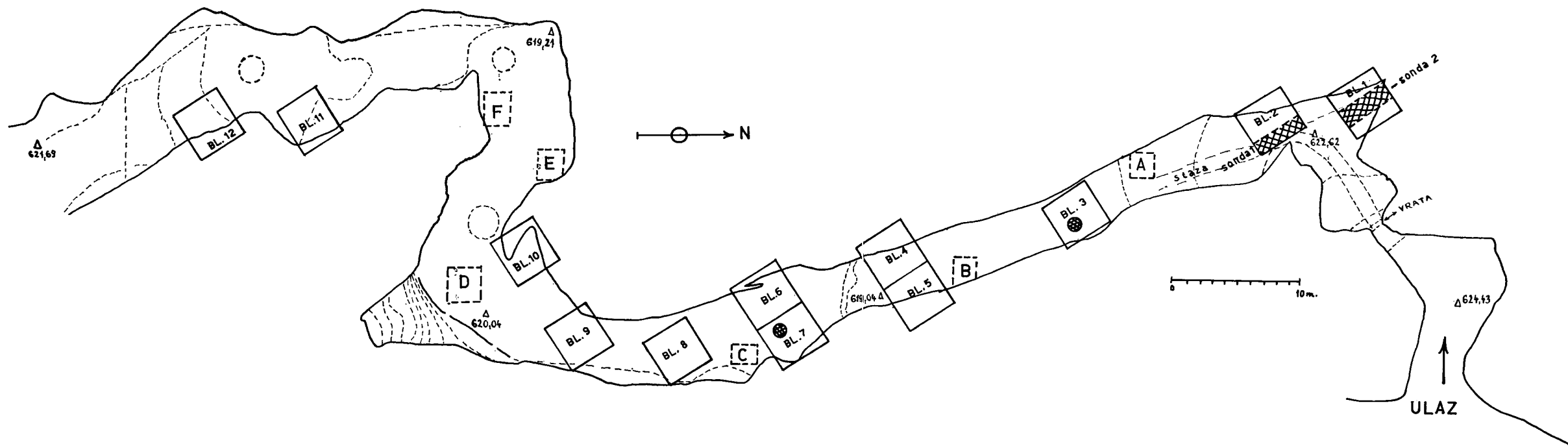
Nalazi se na 10 m dalje od bloka 3 i zahvata središnji deo glavnog pećinskog hodnika, te dotiče deo zapadne bočne stene. Dubina kulturnog sloja je 0,35 m. Fragmenti keramike ležali su u celoj dubini sloja jedan iznad drugog. Ispod kulturnog sloja u svim blokovima nalazila se debela sigasta prevlaka. Između ostalih nalaza tu je bilo i 25 većih drški, pretežno horizontalnih.

Blok 5

Otvoren je pored bloka 4, a naslanja se jednim delom na istočnu bočnu stenu pećinskog hodnika. Nalazi keramike su isti kao u bloku 4, a kulturni sloj je takođe debeo

CEROVAČKA DONJA ŠPILJA
Istraženi dio ulaznog trakta

LEGENDA
● - ognjište
○ - stupovi od sige

U ovom bloku nađeno je mnogo keramike: 15 horizontalnih drški od većih, grubih posuda, 5 potkovičastih, ukrašenih okruglim udubljenjima i 2 jezičaste. Razgrnuti obodi posuda su uglavnom facetirani, a na trbuhu nekih su plitke kanelure.

U ovom bloku nađene su četiri bronzane spiralne cevčice i okrugli pršljen od keramike.

Blok 10

Od zapadnog ruba bloka 9, pećinski kanal se proširuje u jednu veću dvoranu, površine oko 50 m², u kojoj se uz južni deo stene nalazi niz stepenasto poredanih sigastih terasa, koje se penju do visine od 15 m uz stenu i produžuju u jedan manji kanal. Ostali prostor dvorane pokriven je sasvim tankim slojem humusa, a uz zapadnu stenu je sloj zemlje nešto dublji. Zbog toga je na tom mestu otvoren ovaj blok, dok je skoro celi prostor samo lagano prekopan i pretražen (na priloženom planu prostor obeležen slovom D).

U ovom bloku je bilo mnogo keramike, različite fature i intenziteta pečenja. Osim profiliranih i facetiranih rubova posuda, nađeno je i 16 horizontalnih drški, pretežno okruglog preseka, i jedan pršljen.

Blok 11

Otvoren je nedaleko od mesta gde se glavni pećinski hodnik, posle proširenja, opet sužava i pruža u pravcu sever—jug. To je već deo pećine u kojem je tle pokriveno debelom korom od sige i većim stubovima od tačke 619,21 do tačke 621,69 (vidi plan). Posle ovog prostora nastaje veći uspon, pa onda pad tla, koje je isključivo pokriveno debelim pokrivačem sige.

Uz istočnu stenu, na mestu gde je tle bilo pokriveno crvenkastim humusom, otvoren je blok 11. Dubina kulturnog sloja je 0,40 m, ali kako je ovaj deo pećine bio već manje dostupan posetiocima, očuvano je mnogo više keramike, naročito uz zidove istočne stene. Pretežno su tu veći fragmenti grubih posuda, bikoničnog oblika i preko 30 horizontalnih drški koje su im pripadale.

Blok 12

Ovaj blok je otvoren na samom početku stepenasto uzdignutog dela pećine. U vrlo plitkom sloju humusa od 0,20 m debljine nađeno je nekoliko većih fragmenata grube keramike, 7 horizontalnih i 1 vertikalna drška.

POPIS LOKALITETA UNESENIH NA KARTU RASPROSTRANJENOSTI

Tačkama su označeni lokaliteti Centralne japodske teritorije i Pounja, koji sadrže keramiku srodnu onoj iz Cerovačke donje spilje. Trouglima su označeni lokaliteti zapadne i centralne Bosne koji sadrže samo sporadične nalaze srodne cerovačkim.

1. Duga gora — nekropola
2. Gornji Budački — nekropola
3. Drežnik — Gajina pećina
4. Stajnica — gradina
5. Kopolje — nekropola i gradina
6. Švica — gradina
7. Drenov klanac — nekropola
8. Ličko Lešće — »Pećina« i gradina

9. Vrhovine — gradina
10. Čanak — gradina
11. Studenci — Gligina pećina
12. Mlakva — pećina Golubinjača
13. Gospić — Lipe, gradina i nekropola
14. Oštra — Jankuša spilja
15. Smiljan — nekropola
16. Vrebac — Stražbenica, gradina i nekropole
17. Lovinac — Šarića pećina
18. Cerovac — Cerovačka donja spilja
19. Gračac — spilja Ninograd
20. Velika Popina — gradina
21. Titova Korenica — gradina
22. Cazin — Čungar, gradina
23. Pod — gradina
24. Ribić — nekropola
25. Golubić — nekropola
26. Bihać — Sokolac, gradina
27. Jezerine — nekropola
28. Ripač — naselje
29. Bihać — Lohovska gradina
30. Bihać — Drenovača, gradina
31. Gornji Petrovići — Kekića glavica, gradina
32. Mrakodol — Oštra glavica, gradina
33. Derviši — Ševića glavica, gradina
34. Svodna — Peića gradina
35. Gornji Rakani — Gradina
36. Johovica — Košanica, gradina
37. Donja Suvaja — Čardačina, gradina
38. Gosinja — Kneževića gradina
39. Gosinja — Vršić, gradina
40. Petrovačko polje — Kadinjača, gradina
41. Krnja Jela — Kecmanska glavica, gradina
42. Smoljana — Gradina
43. Petrovačko polje — Đurđevića, gradina
44. Radovin — Beretinova, gradina
45. Zecovi — Gradina
46. Studenci — Petrićeva pećina
47. Gradina — Viš, gradina
48. Odžaci — Pivnica
49. Osovo (Glasinac) — Veliki gradac, gradina
50. Kusače (Glasinac) — Gradac, gradina
51. Alihodže — Gradina
52. Bugojno — Pod, gradina
53. Varvara — Velika gradina
54. Lepenica — Gradac, gradina
55. Semizovac — Grad, gradina
56. Bakije — Fortica, gradina
57. Sarajevo — Debelo brdo, gradina
58. Kotorac — Gradac, gradina
59. Košutica (Glasinac) — gradina

SUMMARY

"LOWER CAVE" OF CEROVAC

Excavations in 1967

Cerovac lower cave belongs to the complex which consists of three caves: upper, middle and lower cave. All of them are in the hill-side of Velebit ending on Gračac (see the map on the page 167, № 18).

Archeological excavation of the lower cave started in 1967. Entrance corridor which is about 100 m. long, has been explored. This part of the cave is flat and covered with humus containing a lot of fragments of ceramics (Pl. II, fig. 1, 2). Beyond the flat part there is an area covered with a thick layer of stalagmites and stalactites which was never inhabited. Prior to archeological excavation a detailed plan of the whole cave has been made as well as a plan in 1:10 scale showing the entrance area of the cave which contained archeological findings. The area is divided in 4×4 m. blocks indicating the parts with most of the surface findings. The area between the blocks was explored on many places (on the map spots A, B, C, D, E, F) but results were poor because cultural layer is less than 10 cm. deep. The explored blocks have shown a cultural layer from 0,15—0,40 m. deeply but more cultural strata were not observed in it. Forms and ornaments of pots indicate also certain typologic unity.

Most of the excavated archeological findings consist of pottery, a few bronze jewellery and several awls made of bone. Among immovable findings I would mention only two fire-places in blocks 3 and 7. Pots were manufactured in two ways: smaller cups and bowls as well as exceptionally big pots are well and evenly burnt, while majority is made of unpurified earth and poorly burnt. The pottery can be classified according to the form in following basic types: bowls, amphoras, pots, cups with handles biconic jugs, cups with cylindric neck etc. Most numerous are various shallow bowls (Pl. VIII, fig. 1—4, 5), biconic jugs (Pl. VIII, fig. 9 and Pl. VII, fig. 7, 8, 10) and amphoras greater size (Pl. VIII, fig. 9, 12, 15).

Performed ornamental technique was mostly channeling, faceting and decorating with plastic lines.

Channeling is applied on pottery of finer structure mostly on shoulder or bulge of the pot (Pl. V, fig. 1—4, 9, 11, 12).

Faceting is usually performed on the inside of the opened edges of the pots or on vertical handles (Pl. IV, fig. 1; Pl. III, fig. 1—7; Pl. V, fig. 9, 12; Pl. VI, fig. 4, 5).

Decorating with plastic lines is often in use and most frequently applied on roughly manufactured vessels (Pl. IV, fig. 11, 12—14; Pl. VII, fig. 5, 6).

Pottery from the cave of Cerovac represents a larger group of ceramics which appear in many localities of Iapodic territory in the early Iron age. Most of those localities will be published in the near future, but there is the list of those most interesting: Cave in the Ličko Lešće, Gradina (castle) Veliki i Mali Obljaj at

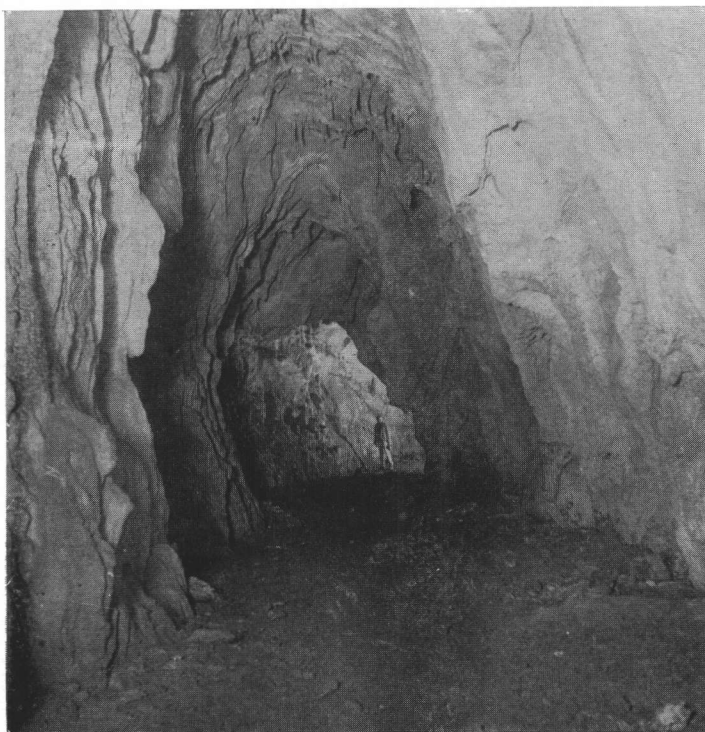
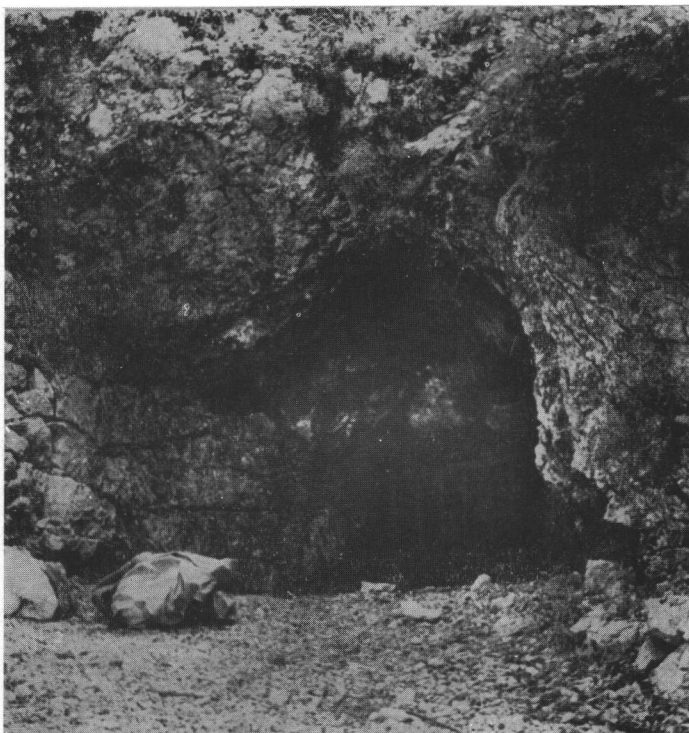
Vrhovine, Petrićeva and Gligina pećina (cave), Jankuša spilja (cave) at Gospić etc. Urns at cemetaires at Kompolje, Smiljan and Vrebac, belong to the same group (11).

Elements similar to those of Cerovac had been noticed on the East border of Iapodic territory in the valley of river Una. They most often belong to HaB and HaC stage of the early Iron age. (17) Very similar to those finding Cerovac's at occur Kekića Glavica and Čungar at Cazin in Bosnia (21, 22).

Similar pottery to that in Cerovac in different phases of evolution was found at numerous localities in Central Bosnia (25—29).

From the cultural aspect, ceramics of Cerovac lower cave is part of a big group extending as far as on the territory of South-West Croatia, West and Central Bosnia. Forms of pottery have developed on all territory by evolution from earlier Bronze age forms and create smaller groups with local characteristics (group of Kekića Glavica, Čungar—Ripač). Evolution of groups is under the influence of cultural elements of urnfield from the territory North of river Sava and Midvalley of Danube. Earlier forms of pottery characterized by faceted opened edges, faceted handles of threecornered section overtoping the edges, shallow cups with faceted edges are strongly influenced by Velatice—Baierdorf culture in Moravia and Austria (33) or by older Val culture in Hungary (34), while the forms of developed HaB stage have great similarity in younger strata of Val culture (Val II), Podol's culture in Moravia (35) as well as of Vukovar, Dalj and Ruše in Yugoslavia (36).

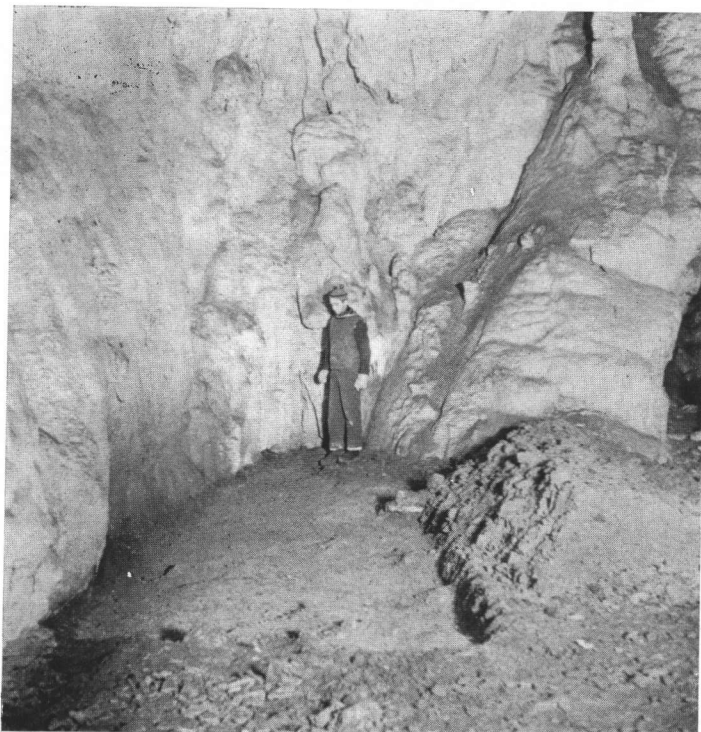
We were unable to confirm in cultural layer of Cerovac lower cave fundamental stratigraphic differences or existance of older or younger stratum. Hence the occasional appearance of some typological older elements Velatice—Baierdorf on this locality can be considered as retardation. Evolution of life in this colony has to be placed in time of full development of HaB stage of early Iron age and in the beginning of HaC stage of Iron age. (The numbers of notes are in the brackets).

1. Ulaz u Cerovačku donju spilju — 2. Pogled na glavni pećinski trakt pre iskopavanja

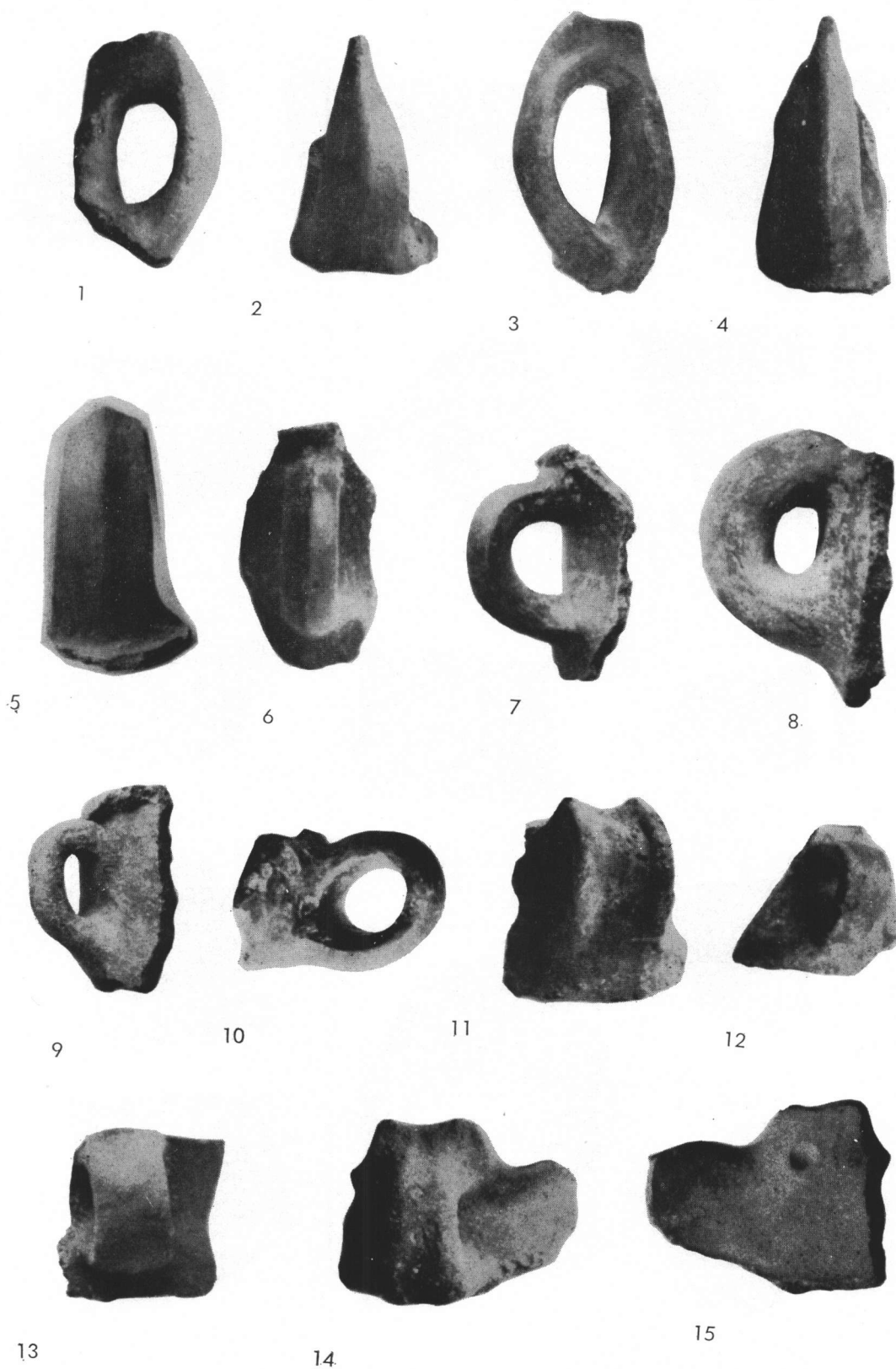

1

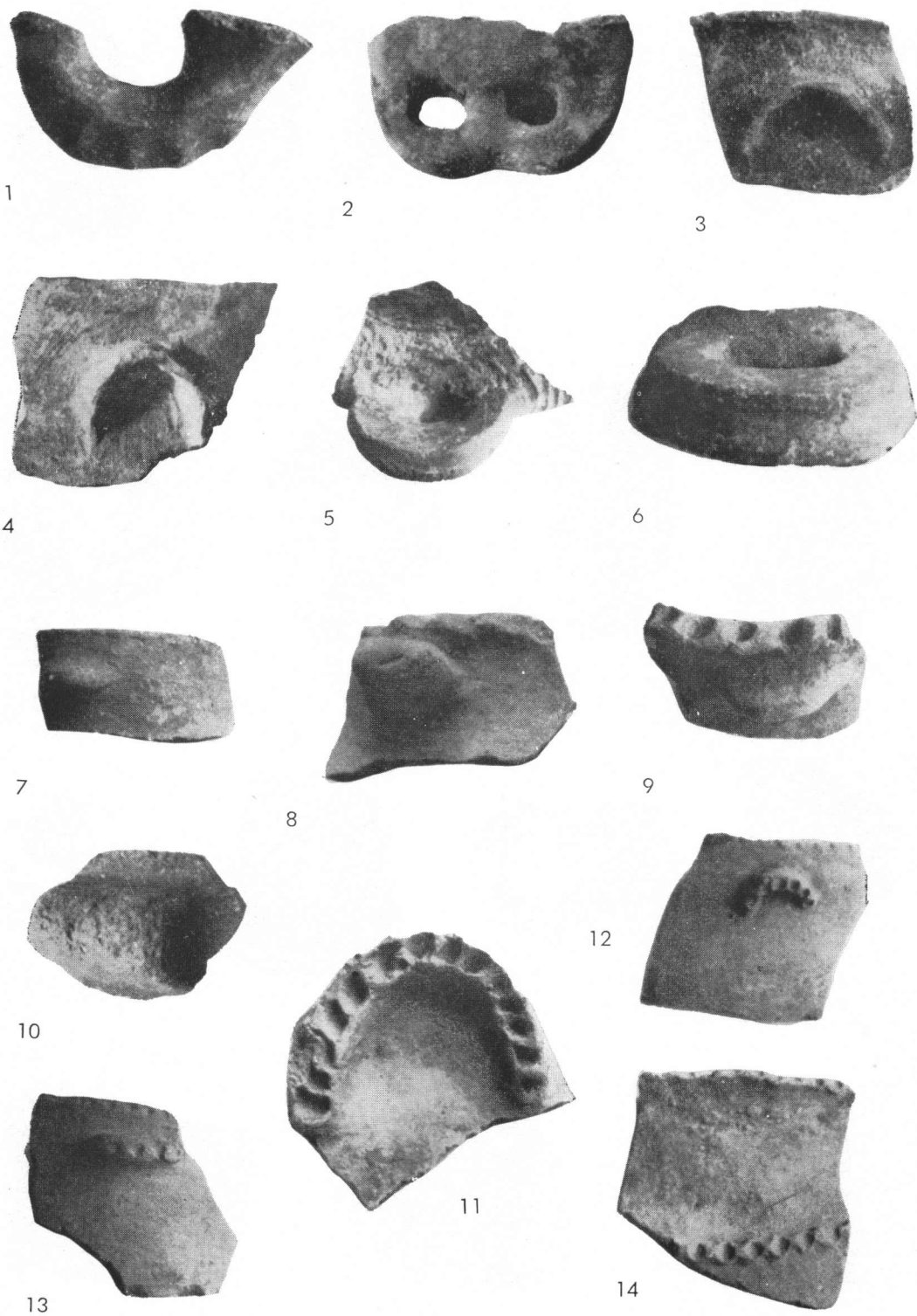

2

1. Blokovi 6 i 8 u toku iskopavanja — 2. Blok 11 u toku iskopavanja

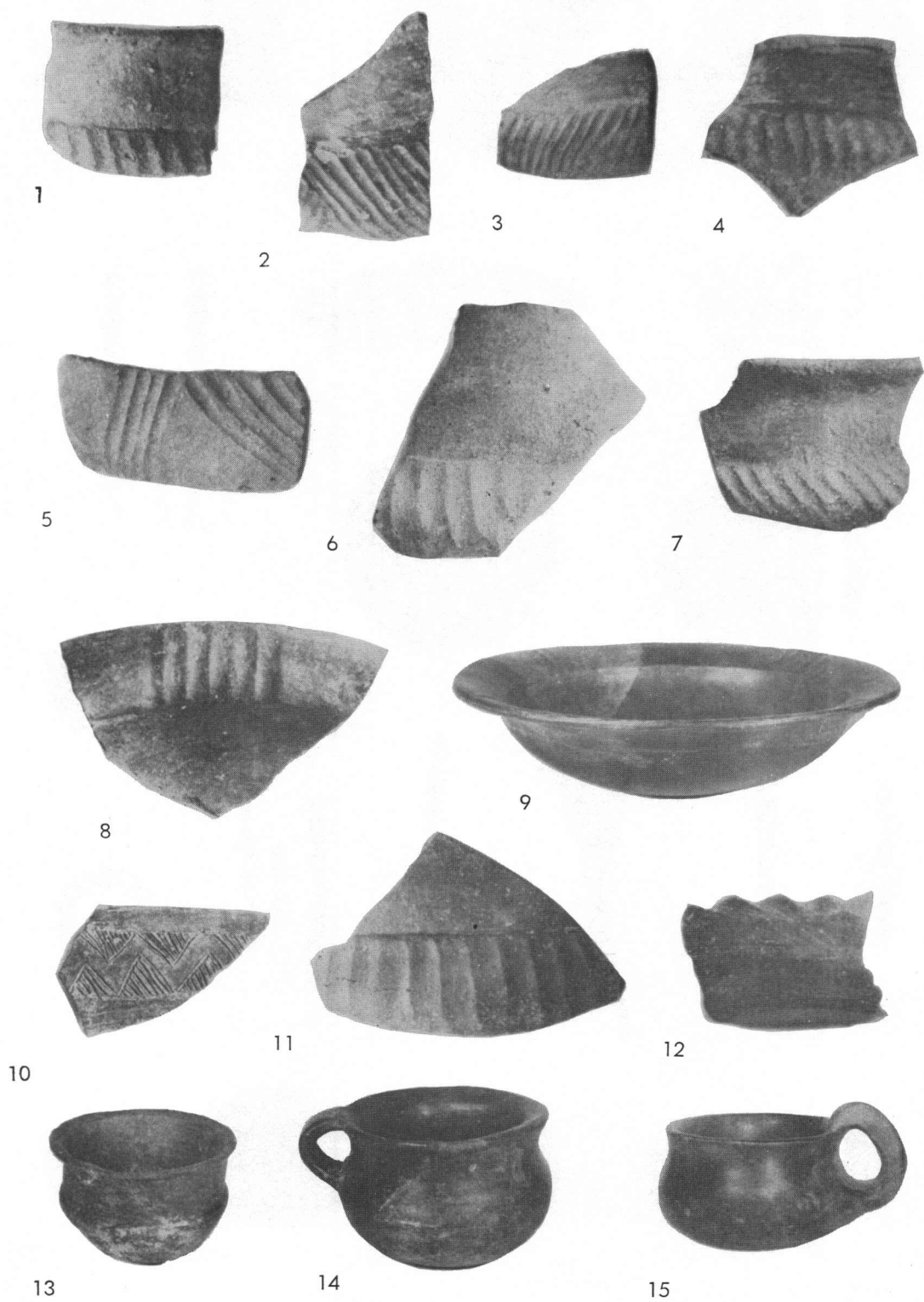

1—15, tipovi drški

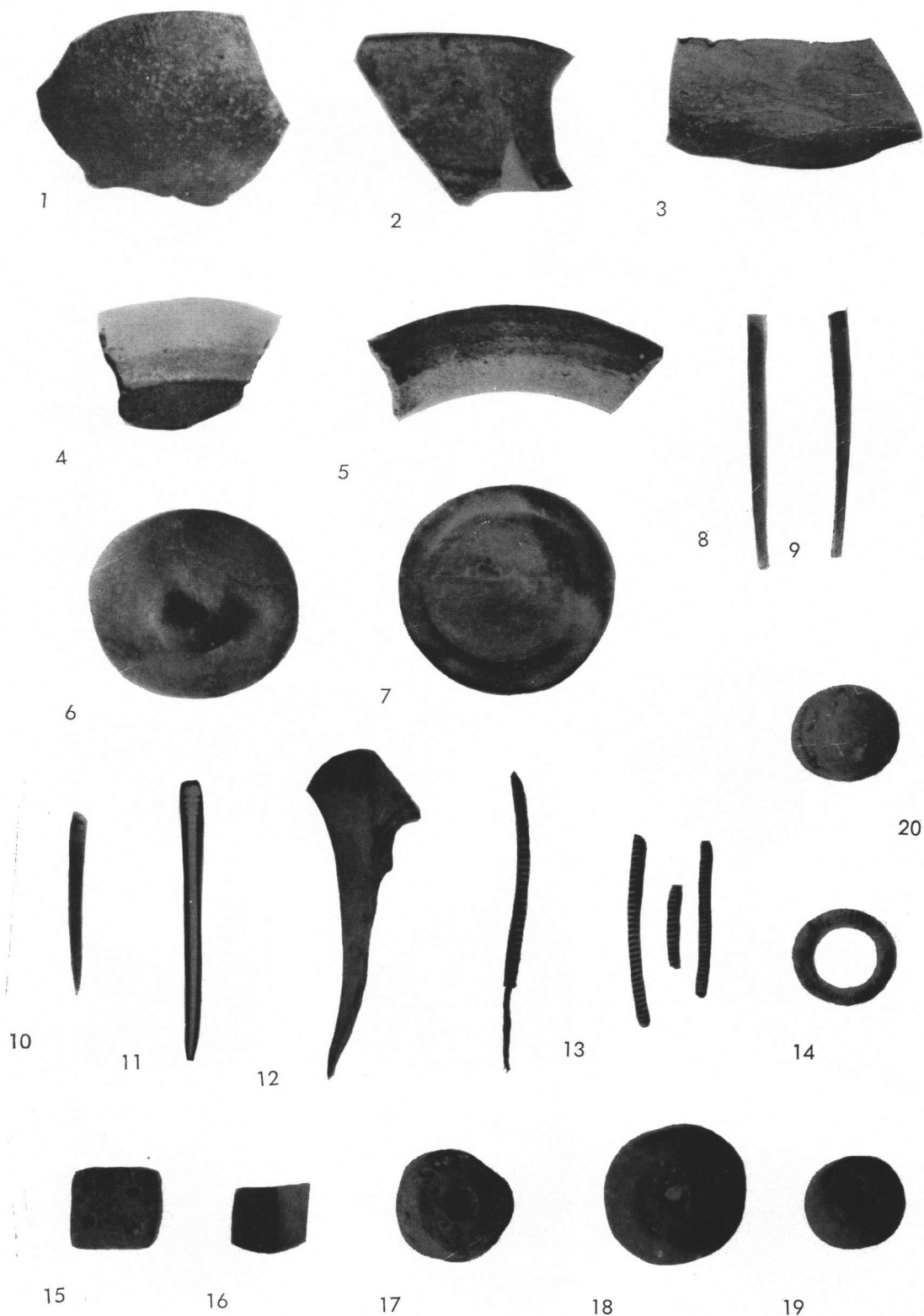

1—14, tipovi drški i ornamentike

1—5, fragmenti keramike i rekonstrukcije

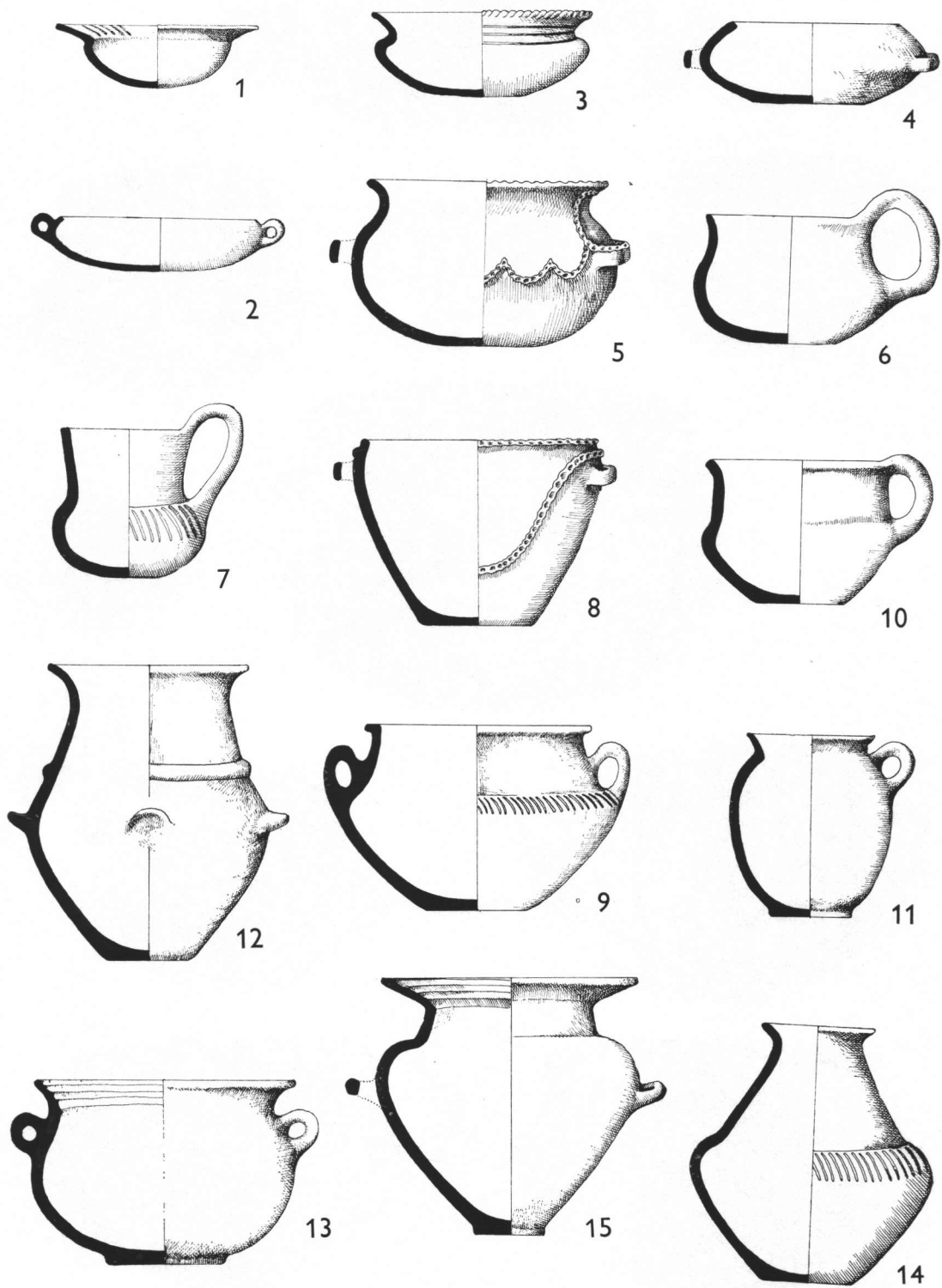

1—5, fragmenti keramike; 8, 9 i 10, koštana šila; 6 i 7, poklopac posude od keramike; 11, koštana ukrasna igla; 12, koštani bodež; 13, bronzane spiralne cevčice, deo ogrlice; 20, kalotasto bronzano dugme; 14, alka od bronzne; 15 i 16, kocka od keramike, na četiri mesta kroz probušena; 17, amulet od kamena; 18 i 19, dve perle od keramike

1—10, restaurirana keramika i rekonstrukcije

1—15, osnovni tipovi keramike Cerovačke donje spilje